

ДЕТСКА ТЛАСОЏЕ

Save the Children

**Тазу книжка се издава от:
Save the Children UK**

Спасете децата-
Обединено кралство
С финансовата подкрепа на Фондация ОАК

София 1000
Ул. „Иван Вазов“ 38
Тел: 02 986 52 52
02 981 49 58

E-mail: office@savethechildrenbg.org
www.savethechildrenbg.org

Save the Children

УВОД

За нас е огромно удоволствие да ти представим тази книжка. Тя е резултат от общата работа между децата от четири училища (ОУ „Христо Ботев“ - с. Баховица, ОУ „Димитър Благоев“ и СОУ „Трайко Симеонов“ - гр. Шумен, и ОУ „Панайот Волов“ - с. Мадара) и нас, екипа на българската програма на Спасете децата - Обединено кралство.

За Спасете децата поощряването на закрилата на правата на децата е в основата на нашата работа. Тя се ръководи от три много ясни принципа:

- Правото на децата да участват във вземането на решенията, които ги засягат.
- Принципът на недискриминиране.
- Принципът на зачитането.

Когато стартирахме проекта „Детски гласове“, ние имахме предвид именно тези принципи. Възрастните рядко се интересуват от мнението на децата за училището, насилието и толерантността към различните. Всъщност в повечето случаи те са убедени, че могат сами да решават детските проблеми. Но това не е така. Затова започнахме с обучение на тема „Връстници интервюират връстници“, на което дойдоха двайсет и две деца между девет и шестнайсет години. Заедно избрахме целта на нашето бъдещо проучване, заедно го планирахме, заедно купонясвахме и заедно написахме книжката, която сега е в ръцете ти. Някой ще попита

защо трябва питаме децата за проблеми, които те не разбират? И ще сгреша, защото:

- Децата имат гледна точка, различна от тази на възрастните.
- Тъй като проблемите на образованието, малтретирането и етническата толерантност в училище засягат много повече децата, отколкото възрастните, би трябвало да се вслушаме в техните гуми.
- Ако децата споделят това, което искат да кажат, разбирателството между нас, възрастните, и тях ще нараства.
- Децата имат правото да бъдат изслушани, да се зачита мнението им и да се изказват свободно - това са принципи, залегнали в Конвенцията на ООН за правата на детето.

Целта на този проект е да привлечем вниманието на директори, учители, родители и общност към проблемите на децата, видени и преживени от самите тях, за да може училището и общността да развият приобщаваща среда за различните и неприетите, така че училището да стане по-добро място, където всички да се чувстват желани и зачитани.

В следващите страници ще разбереш всичко за проекта „Детски гласове“. От угла до конец. Опитавме се да използваме лесен и разбираем език, за да може посланието ни да стигне лесно до всички. Но преди това ми се иска да кажа още нещо важно. То е за всички директори, учители и родители. Понякога, забързани в ежедневието, ние, възрастните, често забравяме детските гласове. Слушаме ги, но не ги чуваме. А тези гласове искат да

бъдат чути и питани. Искат да бъдат оставени да говорят. Ако не им се даде тази възможност, те също както нас забравят, че я имат и престават да вярват в нея. А ние не искаме това да се случи, нали?

ДЕЦАТА ЗА УЧИЛИЩЕТО

"ГОСПОЖИТЕ Ъ УЧИЛИЩЕ СЕ ПРАВЯТ, ЧЕ НЕ НИ ЧУВАТ И ТОЖА НИ ОБИЖДА."

"АКО ОТДЕЛИМ ПО-РАЗЛИЧНИТЕ ОТ НАС, ТЕ НЯМА ДА СЕ ЧУВ-
СТВАТ ДОБРЕ. И НАС АКО НИ ОТДЕЛЯТ, И НИЕ НЯМА ДА СЕ ЧУВ-
СТВАМЕ ДОБРЕ."

"ИМА ДЕЦА, КОИТО ИСКАТ ДА ХОДЯТ НА УЧИЛИЩЕ, НО БАЩА
ИМ КАЗВА ДА МУ ПОМАТАТ Ъ ТЪРТОЖИЯТА С ЖЕЛЕЗА..."

"АЗ ИМАМ УЧИТЕЛИ, КОИТО СА МНОГО ДОБРИ И НАМИРАТ ОБЩ,
ЕЗИК С УЧЕНИЦИТЕ. ЪСИЧКИ ТРЯБВА ТАКА ДА СЕ ПРОМЕНЯТ."

"Ъ МИНАЛИЯ МИ КЛАС ИМАШЕ ЕДНО МОМЧЕ Ъ ИНВАЛИДНА КО-
ЛИЧКА. НЕКА УЧАТ С НАС ТАКИЖА ДЕЦА, АКО ИСКАТ. НИЕ НЯМА ДА
ТИ ОТБЛЪСНЕМ. НИТО ТЕ СА НЕЩО ПОБЕЧЕ ОТ НАС, НИТО НИЕ
СМЕ НЕЩО ПОБЕЧЕ ОТ ТЯХ."

"...ИМА ДЕЦА, КОИТО НЕ ИСКАТ ДА ИДВАТ НА УЧИЛИЩЕ. ЗА ДА
ИДВАТ, ТРЯБВА ДА СЕ ДЪРЖИМ ПО-ДОБРЕ С ТЯХ..."

"Ъ УЧИЛИЩЕ ТРЯБВА ПОБЕЧЕ ДА ИЗПОЛЗВАМЕ КОМПЮТРИТЕ.
СЕГА МАЛКО НИ РАЗРЕШАВАТ."

"ВАЖНО Е ДА СЕ ЗНАЕ КАКЪО СТАВА Ъ УЧИЛИЩЕ. ДИРЕКТОРКА-
ТА ТРЯБВА ДА РАЗБЕРЕ!"

"НИКОЙ НЕ НИ ПИТА КАКЪО НИ ХАРЕСВА И КАКЪО НЕ. Ъ УЧИЛИ-
ЩЕ САМО ИЗПИТВАТ!"

"ТРЯБВА ДА СЕ НАУЧИМ ДА РАБОТИМ Ъ ЕКИП - ТОТАЖА МОЖЕ
БИ ЩЕ НИ ЧУЯТ, КОГАТО ГОВОРИМ."

"ХУБАВО Е ДА СЕ ХОДИ НА УЧИЛИЩЕ, ЗАЩОТО ЪКЪЩИ Е СКУЧ-
НО."

"АКО НЕ ХОДИМ ЪСИЧКИ ЗАЕДНО НА УЧИЛИЩЕ, КАК ЩЕ ЖИВЕ-
ЕМ ЗАЕДНО СЛЕД ТОЖА?"

КОЙ ПОРАБОТИ ЗДРАВО НАД ТОЗИ ПРОЕКТ?

Деца и младежи интервюиращи

ОУ „Д. Благоев“ - гр. Шумен

Биляна Пламенова Калинова
Атанас Христов Христов
Радослав Жечев Колев
Диана Николаева Димитрова
Стиляна Ивайлова Стоянова
Борислав Анатолиев Ангелов

ОУ „П. Волов“ - с. Мадара

Ивелина Миленова Радева
Петър Крумов Стаменкова
Симона Николаева Кодева
Мирослава Стоянова Любенова
Мария Валентинова Станчева

ОУ „Хр. Ботев“ - с. Баховица

Соня Емилова Иванова
Ростислава Радославова Русанова
Цветомир Павлинов Балевски
Благовест Николаев Христов
Алиан Ангелов Бориславов

СОУ „Т. Симеонов“, гр. Шумен

Живко Валериев Жеков
Наско Огнянов Валентинов
Симона Николаева Йорганова
Поля Сашева Русева
Калоян Пламенов Колев
Стилян Любомиров Стоев

Организатори на детски правозащитни клубове
Снежана Стоилова (ОУ „Д. Благоев“ - гр. Шумен)
Красимира Веждарова (ОУ „П. Волов“ - с. Мадара)
Марияна Дрошева (ОУ „Х. Ботев“ - с. Баховица)
Снежана Добрева (СОУ „Т. Симеонов“ - гр. Шумен)

Спасете децата - Обединено кралство

Стефан Йорданов - автор, програмен координатор
„Детско участие и защита“

Агриана Гоцова - програмен координатор
„Приобщаващо образование“

Радица Хауърт - координатор
Ейми Арк - координатор

Соня Блажева - анализатор на резултатите
от изследването

Латинка Дучева - координатор комуникации и ПР

УЧИЛИЩЕ

ДА СИ КАЖЕМ „ЗДРАСТИ“!

Ден първи

Днес е 16 март 2006 г. Навън леко ръми, но тук, в малката и въпреки това достатъчно просторна зала на хотела във Велико Търново, кипи живот. Двайсет и две деца и младежи сядат в кръг и се запознават. Някои се оглеждат любопитно, други са срамежливи, трети - нетърпеливи да разберат с подробности причината да са тук. Всички те са членове на детските правозащитни клубове към училищата, в които учат - ОУ „Христо Ботев“ - с. Баховица; ОУ „Димитър Благоев“ и СОУ „Трайко Симеонов“ - гр. Шумен, и ОУ „Панайот Волов“ - с. Магара. Наоколо се виждат и няколко възрастни. Това са учителите, които организират клубовете и придружават децата - Снежана, Жужа, Марияна и Краси; Стефан, Ади и Лати от екипа на българската програма на Спасете децата - Обединено кралство, както и двама колеги от Англия - Радука и Ейми.

Време е да се запознаем. Време е да си кажем „здрaсти“. Нали през следващите дни заедно ще търсим отговорите на въпросите, които ни вълнуват? Например какво е изследване? Какво е общност? Какво харесват и не харесват в училище нашите участници? Как да разберат какво мислят техните връстници в училище по този въпрос? Какво искат да променят? Как да постигнат тази промяна? Все трудни задачи, които ще се опитаме да решим. Но засега разчупваме леда.

Живко е най-големият майтапчия от всички. Той е нещо като лидер. Разбираме, че в клуба „Да бъдем приятели“ към СОУ „Трайко Симеонов“ - гр. Шумен, Живко е

един от най-активните. И най-емоционалните. Няколко игри за опознаване и когато градусът на настроението вече е висок и по зачервените лица грейт лъчезарни усмивки, сядаме отново в кръг и се залавяме за работа.

Задачата е следната: разделяме залата с мислена линия посредата и четем на глас няколко изречения. След всяко от изреченията участниците имат по половин минута да застанат отляво или отдясно на мислената линия. В лявата половина са тези, които са съгласни с прочетеното, а отдясно - онези, които имат друго мнение. Толкова е лесно, че можеш да го направиш и в твоя клас. Този, който чете, не взема отношение, а само води дискусията, за да е сигурно, че никой няма да се кара с никого. Ако всички започнем да викаме, рискуваме да дойде някой от служителите на хотела и да ни пита дали всичко е наред. Още по-лошо, можем да събудим някой, който си почива. Освен това със сигурност няма да разберем кой от нас какво иска да каже. В това упражнение групата трябва да направи разлика между журналистиката и изследването. Настъпват разгорещени дискусии. Притеснението изчезва и на негово място идват убедителни погледи, ръкомахания и доводи. Май неусетно се сближихме. Докато някои минават от едната половина в другата, други твърдо защитават позицията си. И накрая решаваме, че *проучването дава данните, които после журналистите използват*. Тежка първа сесия за новите ни приятели. Но, чакай малко, те като че ли едва са загрели. Кой трябва да прави проучванията сред децата, питаме ние. Тук всички са категорични. Други деца. Защото:

- Ще разберат връстниците си.
- Ще знаят как се чувстват.
- Ще се ползват с повече доверие.

После групата се заема с още една сложна гумичка. *Общност*. Сложните гумички обикновено значат прости неща. Беше нужно само групата да помисли по какво си приличат участниците в нея и кои са тези неща, които ги различават един от друг. Няколко минути по-късно вече имаме обяснение на гумата. И списък с признаци, по които можем да разпознаем общността:

- мястото, където живееш;
- пол;
- възраст;
- народност;
- език;
- интереси;
- характер;
- религия;
- поведение;
- етническа група.

Някои от тези неща са личен избор, други идват по рождение, а трети могат да бъдат избрани от някой друг вместо теб. Ето защо нашите участници трябва да опишат какво харесват и какво не одобряват в своята общност. И резултатът изглежда ето така:

ХАРЕСВАМЕ	НЕ ХАРЕСВАМЕ
• Доброто съжителство. • Верните приятели. • Характера и държанието на хората. • Историята. • Езика. • Има място за игра. • Няма голямо движение. • Има къде да се събираме. • Чистотата.	• Уличните кучета, които хапят без причина. • Невъзпитаните и лоши хора. • Лъжата и дзуличнето. • Голямото движение по улицата. • Обидите и грубостите. • Лошите навици.

Сега вече всички сме наистина уморени. Някои копнеят за дискотека. По-големите момчета искат да се запознаят с момичетата от другите училища. Наско носи фотоапарат. Искат да се снима с Радика и Ейми. Съвсем скоро колегите от английската програма ще станат любимци на бъдещите изследователи. Другите пък предпочитат да полудуват. Кога ще се наиграят, ако не сега? Все пак не се ходи всеки ден на толкова интересна екскурзия.

Ден втори

Новият ден носи предизвикателства не само за децата и младежите, но и за нас. Предстои ни да обясним

на участниците защо искаме да дадем думата на децата.

- Защото мислим, че децата трябва да участват във взимането на решенията в училище и в общността.
- Защото искаме повече хора да разберат какво мислят децата.

Ние в Спасете децата смятаме, че с това обучение децата ще придобият нови умения, ще знаят по-добре правата си, ще са по-уверени в себе си и по-активни в училищния живот. Предстои ни да разберем и дали участниците искат да бъдат част от проучването. Искане да научим каква ще бъде нашата обща цел и доколко ще се ангажират с тежката роля на интервюиращи сред връстниците си. Оказа се, че всички участници без изключение искат да бъдат интервюиращи. Нещо повече, групата държи да участва в написването на книжката, която сега четеш, и да представи резултатите от проучването на своите учители и директори. Вземаме единодушно решение, че публикацията ще е общо дело. Всички изглеждат доволни. Ростин и Соня обсъждат задачите с ентузиазъм. Изследване ще има! Ура! Но каква е неговата цел?

Разделяме се на три отбора - жълти, зелени и червени. Назначаваме един режисьор. Режисьорът определя у кой от отборите е властта и останалите трябва да се подчиняват на този отбор. Така се наложи някои от нас да стоят с нос към стената, а други да клякат по команда. Хич не е приятно, още повече че участниците във властващия отбор ни се смеят. Но после си сменяме ролите и кой си мислиш, че стои „изключен“ с нос към сте-

ната?! След играта всички се съгласяваме, че е най-добре всички да сме равни в отношенията помежду си. За да бъде така, трябва да се научим на **толерантност** - още една от сложните думички.

След кратката почивка участниците са изненадани да открият по-голямата част от стената, облепена с празни флипчарт листа. Борко прави любопитни гримаси, а Поля и Симона умуват каква ли ще е целта на следващото упражнение. Е, не ги оставяме да се чудят много. Казваме им да си представят, че това е стената между тях и възрастните. Тази стена не е истинска. Тя е в мислите и чувствата ни. Всички трябва да напишат или да нарисуват по нещо на нея. Нещо, което смятат за причина тя да съществува. Оказва се, че стена има, защото:

- Те са живели в други времена и не ни разбират.
- Те са големи и не ни разбират.
- Те понякога се държат лошо с нас.
- Никога не ни изслушват.
- Може би защото някога сме им противоречили и затова се държат така с нас.
- Може би те са се чувствали някога виновни.
- Когато те са ядосани и ние им приказваме, те ни чуват, но си мислят за други неща.
- Те са минали по нашия път и не искат това да се случва и на нас.
- Нямаат време.
- Рядко ми вярват.
- Когато са изморени, въобще не ми обръщат внимание.
- Нашите често не ме слушат и не ми обръщат внимание, защото си мислят, че, като сме малки, нищо не разбираме, но въобще не е така и ние имаме право да бъдем равни. Няма значение дали сме малки или големи, всички сме равни.
- Някои нямаат чувство за хумор.
- Само викат!
- Не ме изслушват, защото са изморени.

Тук май всички си мислят повече за отношенията въ-
щи, отколкото тези в училище. Но едното може ли без
другото? Като цяло големите не се вслушват в децата.
Теб слушат ли те, когато имаш да кажеш нещо важно?
Май е крайно време да променим това, приятели.

Докато късият мартенски ден бързо отива към края
си, всички се подготвяме за най-сериозната работа.
Участниците отново заемат местата си в кръга, но
този път обръщат столовете си един към друг по двой-
ки, за да обсъдят целта на изследването, което вече са
се ангажирали да направят в училищата си. Това упраж-
нение се нарича въртележка и е много подходящо за по-
стигане на общо съгласие. След 5 минути участниците
се обръщат с гръб към досегашните си партньори в дис-
кусията и започват обсъждането със съседите си от
другата страна, отново по двойки. Представят на-
кратко за какво са говорили досега и какво е мнението на
предишните им партньори. В края на сесията участни-
ците в обучението имат ясна представа какво означава
изключването и как се чувстват изключените и различ-
ните. Освен това успяват да идентифицират основни-
те причини за неразбирателствата между децата и въ-
зрастните и въз основа на опита от тези две игри да
излязат с предложения за това каква трябва да бъде
целта на изследването според тях. Така извеждаме на-
шата цел:

Да променим училището към по-добро!

Вечерта дискотека е отново в разгара си. Групата
ни изглежда доволна от свършената работа. И от
тръпката на новите запознанства естествено. Петьо
танцува толкова ентусиазирано, че неусетно за самия
него бързо се превръща в звездата на вечерта. Радо и
Борко си говорят с Радука и Ейми. Убедени са, че, като
се върнат от обучението, здраво ще залегнат над ан-
глийския. Вярваме им.

Ден трети

Трети и последен за това обучение. Довечера ще празну-
ваме, а утре сутринта ще се разделим и всички ще отпъ-
туват за родните си места. Но до утре все още има мно-
го време. Чака ни работа. Групата се събира и заемаме ме-
стата си в кръга. Първото упражнение изглежда лесно.
Участниците трябва да се разделят на групи по училища
(това прави четири групи) и да напишат на флипчарт
листа какво харесват, какво не харесват и какво искат да
променят в училище. В залата настъпва работна атмо-
сфера. По-големите със сигурност са мислили по този въ-
прос и преди, затова не им отнема много време. В групата
от Магара цареше оживление. Симона, Мария, Миро-
слава, Петьо и Ивелина трескаво обсъждат списъка пред
себе си. Когато събрахме листата на всички групи, се ока-
за, че те доста си приличат, затова направихме един
общ. Той изглеждаше така:

Харесваме:	Не харесваме:	Искаме да променим:
- Големината на училището. - Някои учители. - Някои предмети. - Чистотата. - Директорите. - Педагогическия съветник. - Помощния персонал. - Физкултурния салон. - Стипендиите. - Барчето. - Добрите учители. - Хубавите кабинети. - Добрите деца. - Компютърната зала. - Класната стая.	- По-големите ученици, които ни закачат. - Деца, които се държат зле с ромските деца. - Характера на някои деца. - Лавката. - Някои учители. - Как някои деца се държат с учителите. - Дискриминацията от страна на учителите. - Счупените прозорци, гъски, маси, врати. - Побоищата.	- Да има автобуси до училище. - Да има повече зеленина. - Актовата зала. - Лошото държане на децата. - Начина на изпитване. - Класната стая. - Да има басейн. - Театралната зала. - Нова компютърна зала с нови компютри. - Да има фитнес зала. - Учителите. - Игрищата. - Външния вид на училището. - Да няма дискриминация.

За да направим своето проучване, трябва внимателно да помислим кой от възможните методи да изберем:

1. Интервю
2. Групова дискусия
3. Анкета

Участниците са еднородни, че предпочитат да интервюират връстниците си. Но да вземеш интервю не е толкова проста работа, колкото изглежда, затова Радика и Ейми обясниха, че има два вида въпроси - затворени и отворени. Първите са тези, на които можеш да отговориш само с „да“ или „не“, а отворените изискват да кажеш малко повече. Например:

Обичаш ли да гледаш телевизия? - затворен въпрос
Какво е твоето отношение към телевизията? - отворен въпрос

После разиграваме едно интервю, в което Ади беше интервюиращ и прави много грешки. Групата трябва да открие грешките и да изведе правила при водене на интервю. Най-трудното от всичко е да бъдеш безпристрастен и да не изказваш собственото си мнение, когато искаш мнението на другия. Да не му налагаш начина, по който ти виждаш нещата. Така формулираме основните правила при водене на интервю. Ето ги:

ПРАВИЛА НА ИНТЕРВЮИРАЩИЯ:

- Да се представим.
- Да бъдем любезни.
- Да запознаем човека, когото интервюираме, с проучването.
- Да обясним, че интервюто е поверително.
- Да изслушваме човека, когото интервюираме.
- Да задаваме ясни, точни и кратки въпроси.
- Да задаваме по един въпрос на питане.
- Да говорим на разбираем език.
- Да не задаваме подвеждащи въпроси.
- Да не осъждаме другата гледна точка.
- Да записваме точните отговори.
- Да не прекъсваме.
- Да сме безпристрастни.
- Да благодарим накрая.

Както виждаш, тези правила са прости и лесно изпълними. Можеш да ги прилагаш винаги когато питаеш свой връстник за мнението му по един или друг въпрос дори и да става въпрос за попълване на собствения ти лексикон. Единственото, което трябва да имаш предвид, когато ги използваш, е, че не го правиш заради самите правила, а защото уважаваш човека срещу себе си и неговото мнение.

В следващата сесия същите работни групи трябва да напишат на флипчарт листа всички въпроси, свързани с училището, които те биха искали да зададат на връстниците си. Задачата отново не е лесна, понеже въпросите трябва да отговарят на целта на нашето проучване

- *Да променим училището към по-добро!* Но групите се справят блестящо. Накрая имаме въпросника за нашето изследване, че и по два допълнителни въпроса за всяко училище. Страхотно!

В последната за това обучение сесия Ади дава на участниците някои практически съвети как да записват информацията от интервюта. Отново обръщаме внимание на поверителността и молим участниците да се интервюират един друг, използвайки предварително подготвени от нас въпросници. След това пристъпваме към планирането. Може да си кажеш, че да се планира не е голяма работа, но ако попитаеш Биляна (нашия най-малък участник), Диана, Раго, Стиляна, Благвест или Алиан, те ще ти обяснят колко часове трябва, за да може един екип от двесте и двама интервюиращи да постигне съгласие за всичко. Най-просто казано, щом държиш тази книжка в ръце, значи всички ние, децата и Спасете децата, сме си изпълнили плана. Но пътят от написването на този план до страниците, които разлистваш, не е кратък и лесен. Няма да е кратка и бърза и промяната към по-добро в училищата, където ще правим проучването. Понякога хубавите неща стават много бавно. Но това не означава, че трябва да се отказваме от тях, приятелю.

В края на тридневното приключение всички сме убедени в това. И си правим някои изводи:

- В началото участниците избягват да изказват собственото си мнение, защото никой в семейството, общността и в училището не се допитва до тях.
- Тормозът, упражняван от по-големи към по-малки, е реално съществуващ проблем в някои училища.

- Децата нямат доверие на възрастните. Според тях родители, учители и директори не изслушват мнението и гледната точка на децата.
- Участниците имаха нужда от подкрепа и разбиране, за да открият в себе си желание да участват в промените.
- Според оценката на самите участници обучението е полезно и интересно.
- Дори в детските правозащитни клубове децата не винаги реално имат право да участват във взимането на решения, свързани с проблемите в училище.
- Има сериозна нужда от промяна на начина, по който се водят учебните часове (загряващи и ролеви игри), за да се повиши интересът на децата и да ги задържи в училище.

Резултатът е, че двайсет и две деца са готови да започнат изследването. Те са нетърпеливи да видят какво ще се случи по-нататък. Ентусиазирани са да променят това, което не им харесва в училище. Двайсет и двама интервюиращи, които са убедени, че:

- Децата имат право да участват в решенията, които ги засягат.
- Искат да бъдат оставени да говорят от свое име.
- Мнението им трябва да се приема сериозно.
- Трябва да бъдат питани какво мислят за проблемите, които ги засягат.

Ден четвърти

Така се разделяме. Мъчно ни е, че всичко свършва толкова бързо, но ни се иска и да се върнем вкъщи. Последни снимки и прегръдки. Последна размяна на адреси. Хей, нищо не е свършило, казваме си, най-важното тепърва предстои. С Лати и Ади стягаме багажа, докато Радука и Ейми си вземат довиждане с всички участници. През следващите месеци нашите интервюиращи герои ще направят по десет интервюта с връстници в училище и ще задават по дванайсет въпроса, които ние от Спасете децата ще съберем, подготвим и ще изпратим предварително. После ще трябва да посетим училищата, за да подкрепим нашите приятели и да разпитаме какво мислят за нашето изследване и неговата цел другите деца в училище, които не са били питани. Когато получим попълнените въпросници, в офиса ще имаме малка планина от хартия, с която ще се заеме Соня. Тя

ще обработи цялата информация, за да можем да я представим тук. Ако не беше Соня, сега нямаше да четеш книжка, а цяла енциклопедия. Но да не избързваме. За това - по-нататък. Сега е време да си тръгваме.

Навън пролетта като че ли се опитва да се преструва на лято. Ех, кой не обича да пътува!

ИНТЕРВЮИРАМЕ (ВЕЧЕ ЗНАЕМ СЛОЖНИ ДУМИ)

След сериозната подготовка на обучението участниците в проекта започват със същинската теренна работа. Тук най-добре да им дадем гумата. Те подробно ще ти разкажат за интервюта, трудностите и опита, който са натрупали.

Интервюта

Да си интервюираш е интересно, затова, ако има възможност да участвам пак, със сигурност искам. Сега много от съучениците ми, като ме срещнат в училище, ме питат няма ли пак да има интервюта. В началото някои не отговаряха на всички въпроси, но после даже започнаха да предлагат други въпроси и да си дават мнението за неща, които ги няма вътре във въпросниците.

Рости (клуб „Пакостници“, ОУ „Христо Ботев“ - с. Баховица)

Получих отговори на въпроси, които ме вълнуваха. Почти всички, които питах, искаха училището да се промени и учителите да не са толкова намръщени и все да мълчат. Да имат чувство за хумор. Часовете да станат по-забавни. Да има игри в началото на всеки час. Да има повече анкети като тази, която направихме. Беше много интересно да науча какво мислят моите съученици.

Стиляна (клуб „Да играем и учим заедно“, ОУ „Димитър Благоев“ - гр. Шумен)

Интересно ми беше. Трябваше да обяснявам дълго с какво се занимаваме и какво целим, защото не всички искаха да отговорят на въпросите. Според мен някои се страхуваха от учителите.

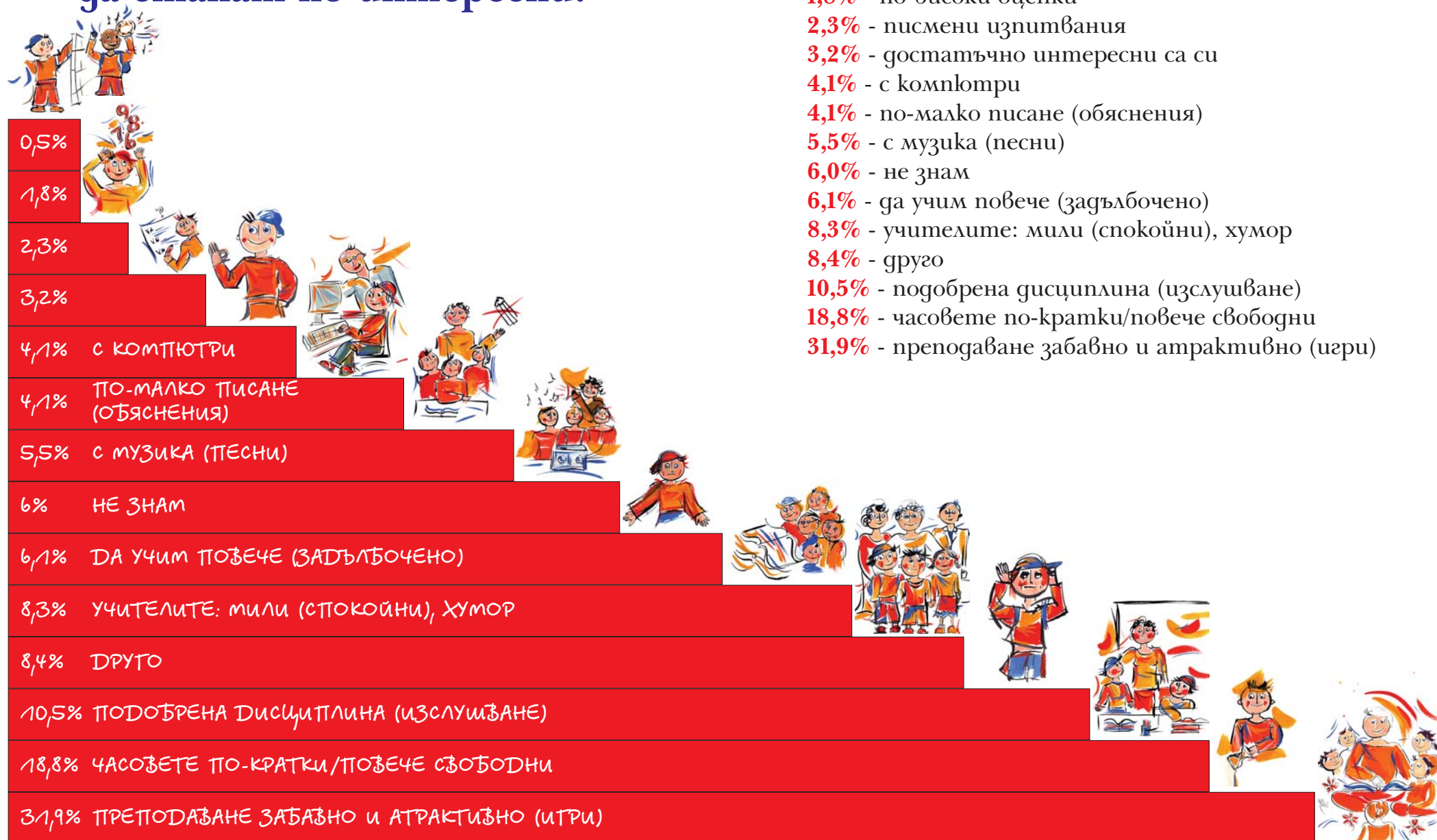
Искаме да променим!

► Легенда

- 6%** - без: учене, часове, занятия, училище, госпожи, учебници, изпитване
- 6%** - система за оценяване начина на изпитване, да няма изпити
- 7%** - без отговор
- 7%** - дисциплина (вкл. отсъствия, пушене)
- 8%** - повече спорт (часове, състезания, игри)
- 11%** - повече часове (език-0,5%, компютри-9,1%, ЧИО-0,9%)
- 14%** - да не е толкова натоварващо ученето
- 15%** - друго (вкл. всички културни, униформи, клубове по шах и компютри)
- 20%** - отношенията между съучениците (вкл. насилие)
- 24%** - хигиена, чистота, тоалетни
- 28%** - спортна база
- 36%** - педагогически екип
- 60%** - материална база

Как часовете могат да станат по-интересни?

► Легенда

- 0,5% - като няма цигани
- 1,8% - по-високи оценки
- 2,3% - писмени изпитвания
- 3,2% - достатъчно интересни са си
- 4,1% - с компютри
- 4,1% - по-малко писане (обяснения)
- 5,5% - с музика (песни)
- 6,0% - не знам
- 6,1% - да учим повече (задълбочено)
- 8,3% - учителите: мили (спокойни), хумор
- 8,4% - друго
- 10,5% - подобрена дисциплина (изслушване)
- 18,8% - часовете по-кратки/повече свободни
- 31,9% - преподаване забавно и атрактивно (игри)

лите или се срамуваха и не знаеха какво да отговорят. Иначе всичко вървеше по план, защото работехме екипно всички. Досега не бях участвал в такова нещо, но след обучението темите, които обсъждахме там, станаха част от нашия клуб.

Живко (клуб „Да бъдем приятели“, СОУ „Трайко Симеонов“ - гр. Шумен)

Отначало си мислех, че този проект ще е като истинско училище и няма да ми е интересно, обаче като отидох във Велико Търново, всичко беше много хубаво и забавно, затова чаках с нетърпение да пристигнат въпросниците и да започнем да интервюираме. Имаше интервюта, които взех не в училище, а на улицата, в двора или когато ходих на гости. Направи ми впечатление, че извън класната стая повечето почти не се притесняват. Хубаво е да се занимаваш с изследване. Мисля, че то може да промени нещо в училище. Може би не децата, но някои учители. Направих си и свой собствен въпросник. Даже вече интервюирах един бивш съученик, който сега учи в София.

Силона (клуб „Палавници“, ОУ „Панайот Волов“ - с. Магара)

Ами донякъде беше притеснително, защото се страхувах да не сбъркаш. Иначе беше хубаво, защото можеш да се запознаеш с нови хора и да опознаеш техните мисли и можете да станете приятели. Например исках да интервюирам едно момиче от седми клас, обаче него го беше страх и не искаше. Всичко ѝ обясних, но тя някак си се страхуваше и не искаше. Много време трябваше, за да я убедя, че изследването ще помогне на всички в училище.

Мария (клуб „Палавници“, ОУ „Панайот Волов“ - с. Магара)

Трудностите

Това е приятна, но и трудна задача. Всичко изглеждаше по-лесно на обучението, но там ни помагаша, а сега трябваше да се справим сами и да спазваме всички правила. Аз се чувствах малко в ролята на журналист, като интервюирам, но ми беше малко трудно, защото трябваше да обяснявам на някои деца, които не могат да разберат добре въпросите. Някои не разбираха какво ги питам и трябваше да ги питам отново и да обяснявам с примери.

Соня (клуб „Пакостници“, ОУ „Христо Ботев“ - с. Баховица)

Някои, от които искахме да вземем интервюта, не можехме да ги намерим дълго време. Тогава Благовест тръгна по къщите. И аз тръгнах по домовете. Когато не идват на училище, как иначе да ги видя и да ги попитам. По-малките от ромите идват по-често, но по-големите ходят в Германия и в Гърция. Според мен това трябва да се промени. Да започнат да идват на училище. Да им стане интересно и на тях.

Алиан (клуб „Пакостници“, ОУ „Христо Ботев“ - с. Баховица)

Основната трудност, която един интервюиращ среща, е, че могат да му откажат. Трябва да обясниш много добре защо искаш да направиш интервю и с каква цел го правиш. Трябва да спечелиш доверието на другия. Някои така и не успяхме да ги убедим да отговорят на въпросите. Беше им безразлично. Сигурно защото никой не е обръщал внимание на това, което са искали дълго време. Аз точно затова мисля, че даже някои деца започват така да се държат, за да може да им обърнат повече внимание...

Диана (клуб „Да играем и учим заедно“, ОУ „Димитър Благоев“ - гр. Шумен)

Ами има такива, които не искат да ги интервюираш още

преди да им обясниш за какво става въпрос.

Петър (клуб „Палавници“, ОУ „Панайот Волов“ - с. Мадара)

Когато въпросът изисква да кажеш личното си мнение, има някои, които отказват да отговорят. Не знам дали защото ги е страх, че ще се разбере какво мислят, или защото се притесняват. Може просто да не искат да обидят някого. Има и такива, които смятат, че се занимаваме с глупости и нищо няма да се промени.

Поля (клуб „Да бъдем приятели“, СОУ „Трайко Симеонов“ - гр. Шумен)

Най-трудно е да обясниш какво правиш и защо. Недоверието между нас, учителите и директорката е част от проблема. Не можеш да се чувстваш добре на училище, ако си заобиколен от недоверие, защото ти не отиваш там само да учиш. Ако има дискриминация към някои деца, трябва да се види защо е така. Важно е да се знае какво става в училище.

Силена (клуб „Да бъдем приятели“, СОУ „Трайко Симеонов“ - гр. Шумен)

Опитът (Какво научихме?)

Когато вземаш интервюта от съучениците си, можеш да получиш отговори, които изобщо не си очаквал. И много да се изненадаш. Дори може да не си съгласен, но не бива да налагаш собственото си мнение. Така научавах много за хората около теб и започвах да ги ценя за това, че са различни.

Борислав (клуб „Да играем и учим заедно“, ОУ „Димитър Благоев“ - гр. Шумен)

Ако можех сега да се върна на обучението, когато правихме въпросниците, щях да добавя и още въпроси, защото, докато правих интервюта, разбрах по-добре какво не е наред в учи-

лице. Отношенията. Те трябва да се оправят, за да стане училището по-добро. Не трябва да има отделяне на по-добри и по-лоши, на отличници и слаби ученици или на българи и роми. Всички сме равни.

Радослав (клуб „Да играем и учим заедно“, ОУ „Димитър Благоев“ - гр. Шумен)

Научих нещо много интересно от Искра - моята приятелка, която учи в друго училище. Когато ѝ казах, че с другите от клуба правим изследване, защото искаме някои неща в училище да се променят, и затова вземаме интервюта, тя ми каза, че някои учители я отделяли от останалите. Майка ѝ и баща ѝ са богати бизнесмени. Останалите деца се държат ужасно с нея, защото я отделят. Тя искаше да има такова изследване и в тяхното училище.

Мария (клуб „Палавници“, ОУ „Панайот Волов“ - с. Магара)

Има много големи шансове, след като разберам какво мислят съучениците ни, да успеем да променим нещо. Защото например едно момче от нашето училище има проблеми. Някои момчета се държат ужасно с него - казват му какво да казва на някои момичета и така другите деца го бият, защото той слуша момчетата, за да бъде като тях и за да влезе в техния кръг. Така може да проумеят, че не е хубаво да се държиш така с различните от теб. Отнякъде трябва да се започне.

Мирослава (клуб „Палавници“, ОУ „Панайот Волов“ - с. Магара)

Докато взимах интервютата, разбрах, че никога не можеш да си абсолютно подготвен какво ще те попитат, когато започнеш да обясняваш какво правиш и защо. На обучението репетирахме много ситуации, но изненади винаги има. За себе си научих, че трябва да съм търпелива и да изслушвам човека срещу себе си. Много ми е интересно кое кара някои да отговорят на въпросите, а други да отказват. Това също бих вмъкнала като въпрос, за който не се бях сетила по-рано.

Силона (клуб „Да бъдем приятели“, СОУ „Трайко Симеонов“ - гр. Шумен)

ДЕТСКИ ГЛАСОВЕ

Изследването се проведе през април и май 2006 г. То обхваща над 250 твои връстници в четирите училища: ОУ „Христо Ботев“ - с. Баховица; ОУ „Димитър Благоев“ и СОУ „Трайко Симеонов“ - гр. Шумен, и ОУ „Панайот Волов“ - с. Магара.

За да разберем какво би накарало вас, децата, да започнете да се чувствате уютно в училище, съчетахме два метода за набиране на информация: количествен и качествен - 220 индивидуални интервюта с деца между 7 и 16 години и четири групови дискусии с близо 40 деца между четвърти и осми клас от същите училища. Направихме груповите дискусии с деца, от които са вземани интервюта, от които не са вземани и такива, които изобщо нямат представа, че в училището им е имало такова изследване.

Оттук нататък е същинската сериозна част на тази книжка. Нека цифрите не те плашат. Заг тях стоят твои връстници, които имат мнение, а това винаги е важно.

Какво открихме?

Интересното училище и детските клубове

Запитани дали им е интересно в училище, 75% отговарят положително, само 1/5 от връстниците ти намират училището за скучно.

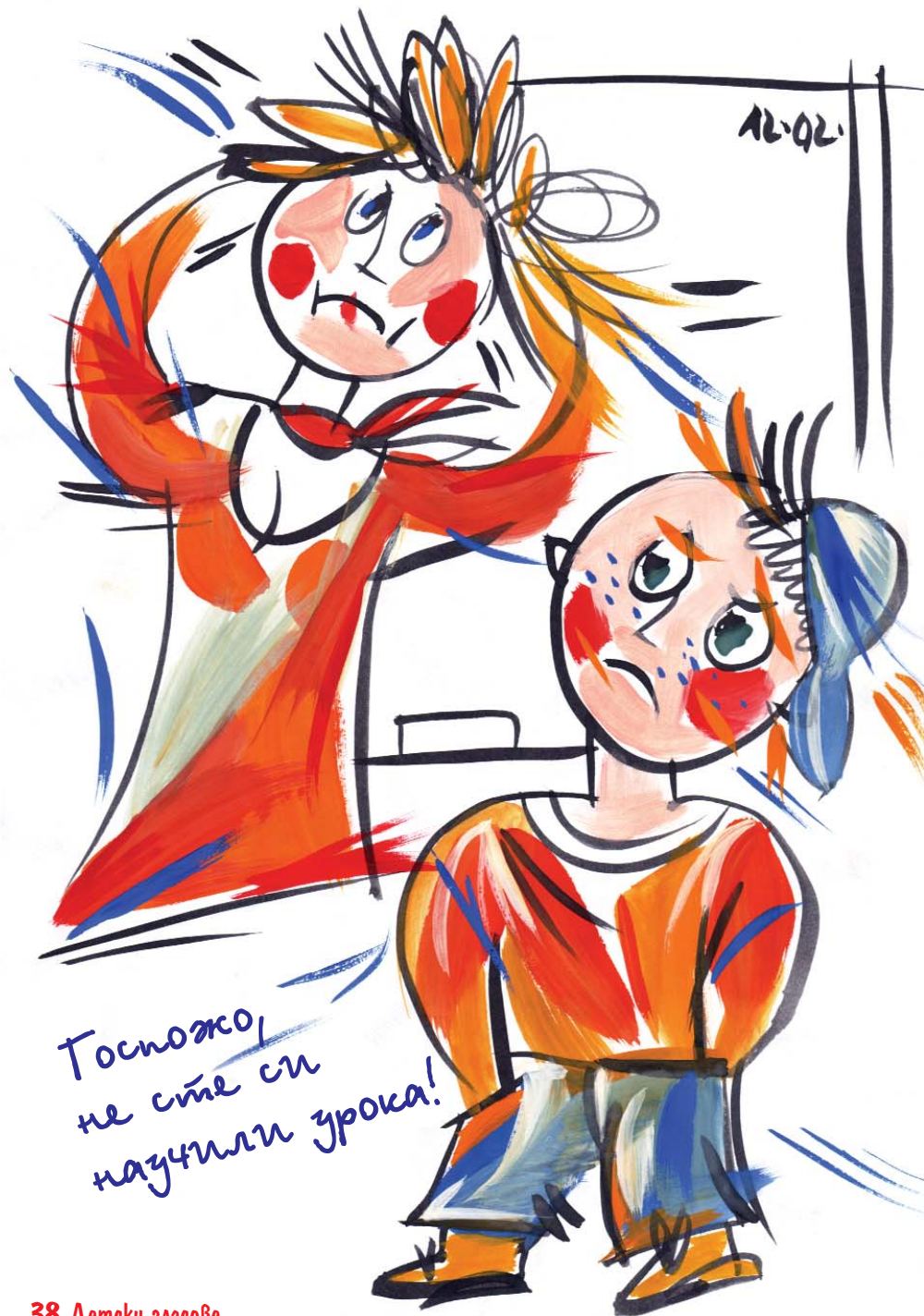
Но кое прави училището интересно?

Едно от условията за този интерес се крие в детските училищни правозащитни клубове - „местата“, където връстниците ти научават правата и задълженията си, като общуват едни с други и сами решават да обсъждат наболели проблеми. Там те се учат да приемат различните и вече не мислят за училището като за нещо скучно и задължително. Училището става нещо повече от оценката, която ти пишат срещу научения урок.

Затова не е учудващо, че много от запитаните са доволни от съществуването на правозащитните клубове (76%). Категорично против са само 15%. Понякога, макар и рядко, се срещат мнения на деца, които не са чували за такъв клуб (0.9%).

Училището и учителите

Почти половината деца (48%) смятат, че учителите не разбират проблемите им. Да изслушаш за какво става дума и да окажеш подкрепа са две различни неща. Вероятно това е причината толкова голяма част от връстниците ти да са категорични по този въпрос.

Скуката в училище

Прозявките в час не са от любимите неща в училище. Никой не обича да му е скучно и еднообразно в клас. Деца като теб не искат това да продължава. Техните предложения са за промяна на количеството учебен материал, на начина на изпитване и на отношенията (на децата към ученето, на учителите към децата). Едно от условията да им е интересно в час е учебната програма да не е претоварена (19%). Претрупването с информация прави децата разсеяни и дори да се случва нещо интересно, те го подминават. Когато е скучно, връстниците ти предпочитат да се занимават с други неща, които са им интересни, да говорят, без да се изслушват, и да се закачат (11%). Те споделят, че ако учителите започнат да им предават уроците по-разбираемо (32%), ако ги запознават с новите неща чрез мултимедия и игри, ако включват любопитен материал, тогава няма да присъстват в часа по задължение, а ще идват от любопитство към това, което се случва и говори. Ще започнат да взимат по-активно участие в часовете. Последното според тях също е сред важните условия един урок да стане по-интересен. Така кръгът от взаимно свързани условия се затваря. Много важно за всички запитани, а предполагаме и за теб, е отношението от страна на учителите. На децата им се иска учителите да започнат да си харесват работата, да видят хората в децата, да станат по-мили („учителката да не вика толкова“), понякога да се усмихват и да проявяват чувство за хумор (8%). Дори да е само от време на време.

Училището и промяната

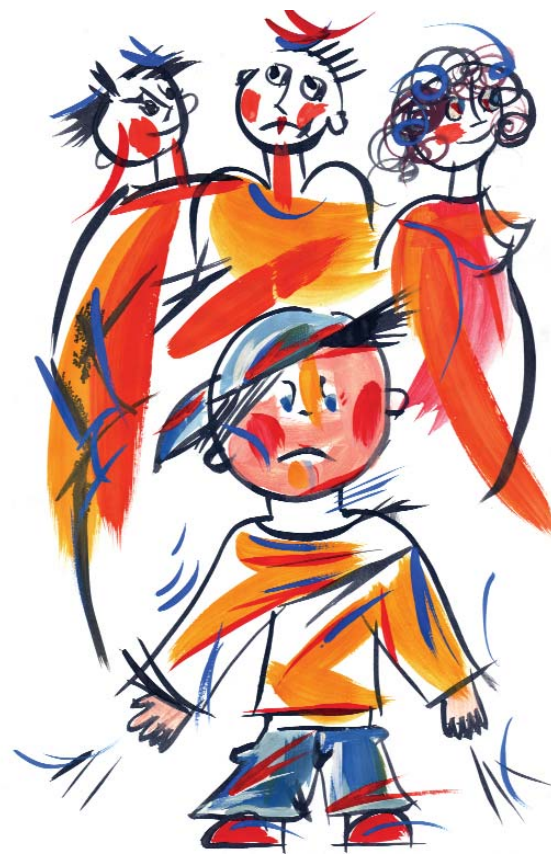
Попитаме връстниците ти кои са трите неща, които искат да променят в училище.

Най-важното е материалната база. Мястото, където прекарваш толкова много време, трябва да бъде чисто, подредено, отоплено и приветливо. Кои не иска в училище да е уютно?! И докато някои мечтаят за алуминиева дограма, други просто искат да не духа от старите прозорци.

Деца искат да променят директорите и класните си ръководители, но най-много се надяват да се променят учителите като цяло („да бъдат по-мили“, „да се държат приятелски“, „да ни гласуват доверие и свобода“, „веднъж седмично да ни дават възможност ние да предаваме и изпитваме“ и т. н.). Връстниците ти смятат, че хората, които им преподават, трябва ги взимат насериозно и да им гласуват повече доверие, а не само да си „изнеят“ материала и да излязат от час. Така че директорите и учителите трябва да се замислят дали позволяват на учениците да участват наистина в часовете, или за участие приемат само вдигането на ръка.

В училище става все по-трудно да спортуваш, защото няма уреди и зали. Това е третото нещо, което спешно се нуждае от промяна. Веднага след него се нареждат хигиената и отношенията. Добрите отношения между съучениците и зачитането на другия могат да превърнат ходенето на училище в истинско удоволствие. Деца имат собствено мнение, що се отнася до учебната програма: искат увеличаване на часовете за спорт (включително разнообразни игри и състезания) и компютри (общо 19%), но казват, че учебното натоварване е твърде голямо. Те биха намалили учебния материал,

биха съкратили часовете и биха увеличили междучасията (14%). Все още предпочитани места в междучасията са коридорите (2/3) и класните стаи (близо 1/4), а не дворот. 7% от децата признават, че в междучасията обикновено пушат в тоалетните. Това са предимно 15-16-годишните, разбира се. Когато говорят за отношенията между самите тях (20%), интервюираните казват, че искат да има повече толерантност и изслушване вместо насилие - закрила от страна на големите към по-малките и от силните към слабите. Ако искаш същото да се случи и в твоето училище, започни от себе си. Макар че тази промяна зависи от всичко казано досега, тя най-много зависи точно от теб и от твоите връстници.

Училището и различните

Да си различен е трудно. Ако имаш някакво увреждане или различен цвят на кожата, знаеш какво имаме предвид. Да се поставиш на мястото на другия е урок, който повечето от връстниците ти вече са научили. Ти, предполагаме, също.

Когато правихме груповите дискусии, всички участници масово и спонтанно заявиха, че различните деца не трябва да учат в други училища.

„...Различните етнос и религия не са проблем...“

„...Не, децата с увреждания не трябва да учат отделно.“

Но какво всъщност значи да си различен? То е онова, което имаме предвид, когато казваме „животът е шарен“. Ето как децата го обясняват със свои думи по време на груповите дискусии:

„Ами какво като е с различен цвят или с увреждане? Нали е човек?“

„И те са хора. Трябва да ги приемаме нормално.“

Според тях, отделянето на „различните“ ще накара всички да се чувстват зле.

„И ние няма да се чувстваме добре, ако ни отделят.“

„Нито ние сме нещо повече, нито те!“

Но понякога различието е „онова другото“, което ни идва „в повече“, което ни пречи, което не приемаме ка-

то част от „нашия свят“. Това другото го чувстваме като заплаха и тогава ни е по-трудно да бъдем толерантни. Близко 2/3 от отговорилите ти връстници признават, че има деца, които не са добре дошли в училище. Сред най-нежеланите са конфликтните и агресивните („крадат парите на по-малките, защото се мислят за по-силни“, „бие се“, „обижда“, „тормози“, „създава проблеми“ и т. н.).

„Да не ни закача през междучасията и да не бърбори в час! И като имаме часове по писмени упражнения, да не говори.“

„Мен ме дразни това, че например деца от ромски произход се събират на групички и причакват някого да го пребият. Проблемът е, че още от малки децата започват да посягат.“

Въпреки готовността за приемане, когато стане въпрос за конфликти, цвятът на кожата и етносът все пак излизат на преден план. С други думи - ако си ром, това не те поставя в групата на аутсайдерите, но ако се проявяваш като побойник, останалите лесно ще ти припишат, че си побойник, защото си ром. И тук крехката граница на търпимостта пада. Знаеш ли, все пак толерантността не е само дълга сложна гумичка, а и дълъг път. Пътят, който всеки от нас може да измине, ако желае. Най-дългият път всъщност. Този между това, което говорим, и това, което правим. Защото се оказва, че всички сме равни, но само на думи. Ако искаш да промениш училището си, така че то да стане по-добро, със сигурност трябва да имаш предвид и това.

Училището и правата на децата

Твоите права. Всъщност тази книжка е за тях. За това дали ги имаш, когато ходиш на училище, и ако не, то какво трябва да се промени, за да се чувстваш добре. От изследването, което направихме, стана ясно, че според голяма част от децата отношението на учителите не е еднакво към всички. Мненията, събрани в интервюта и груповите дискусии, показват, че като цяло учителите се отнасят по-лошо към „мързеливите и слабите ученици“ и към „недисциплинираните“. Става ясно, че има различно отношение и към другите етноси, и най-вече към ромите. Според 5% от запитаните отрицателното отношение е по-скоро правило, отколкото изключение. Въпреки малкия процент, който може да означава, че положението е такова само в едно от четирите училища, мнението, че отношението на учителите е добро само към определени деца, е притеснително. Ако забележиш, че това се случва и в твоето училище, най-добре обсъдете проблема в часа на класа, в детския клуб (ако имате такъв) или с учител, който ще разбере тревогата ти. Отношенията между децата и учителите би трябвало да се основават на доверие, а не на конфликти. Винаги за това, което се случва, може да не е само у учителите, но и у децата. Както възрастните, така и децата понякога трудно признават, че са допуснали грешка. Затова, когато става дума за твоите права, трябва да знаеш, че срещу всяко от тях има поне по едно задължение.

МОЕТО УЧИЛИЩЕ

Тъй като изследването беше направено в четири училища, решихме, че няма да е честно, ако не се спрем - макар и за кратко - на нещата, които вълнуват децата във всяко едно от тях. Затова още на самото обучение решихме, че ще има по два допълнителни въпроса, които са различни за всяко едно училище. Нашите интервюиращи искаха да разберат мнението на връстниците си по най-наболелите проблеми в училище. Ето го резултата. Училище по училище.

ОУ „Христо Ботев“ - с. Баховица

Баховица е малко и много уютно село близо до Ловеч. Връстниците ти, които направиха интервюта, се интересуваша дали останалите деца искат столова и дали е нужен ремонт на физкультурния салон. Десет от общо четирийсет запитани не смятат, че столовата е нещо необходимо, защото „вече си имат“, но близо трийсет заявяват обратното, защото искат „засищаща храна“, а и така „няма да излизаме“ и „да харчим много“. Интересно е мнението за обновяване на салона по физическо възпитание. 34 от 40 души казват, че ремонт е нужен, като някои смятат, че това се дължи на предишния неуспешен ремонт, а 6 души твърдят обратно, че ремонт не е необходим, като някои от тях допълват, че сегашният салон си е достатъчно хубав, а пък според други това е излишен разход („няма смисъл парите на училището да се дават за нещо, което така или иначе не се ползва“). Освен ремонтите и столовата децата в Баховица ясно виждат и нещо друго. То не е в падналата мазилка и недостигащите средства за ре-

монта на възрожденската театрална зала. То е около тях. Това са празните чинове на техните връстници, които „събират желязо“ или „са заминали в чужбина“.

„Някои не можехме да ги намерим, затова ходихме по къщите... Те, големите, някои изобщо не идват на училище.“

Попитани каква е причината за тези тъжни празни чинове в иначе слънчевите класни стаи на училището, повечето вдигат рамене. Трудно е за обяснение. В дъното на коридора един баща прибира първокласника си. Тамкото на едно малко усмихнато ромче, което очевидно се чувства добре в училището. И бащата е щастлив („тук всички се държат добре един със друг“). Искане да има повече такива татковци и повече такива първолаци.

ОУ „Димитър Благоев“ - гр. Шумен

Тук детският клуб е толкова активен и популярен сред децата, че се разраства непрекъснато. Децата пишат и печелят проекти, ангажират се във всички училищни начинания. Може би затова знаят отдавна кой е най-големият проблем в училище. Изнудването. Въпреки активността има и деца, които не са чували и не знаят, че в тяхното училище върви изследване.

„...Не съм чувал... То е хубаво това, ама и преди е имало такива неща, пък нашите управници нищо не правят.“

Едно-единствено дете е сметнало, че проблемът с изнудването не го касае. Всички останали са изказали мнение. Половината смятат тези, които изнудват по-малките, за „лоши, алчни и егоисти“ (24 от общо 55 мнения). Друга част от децата (14 души) са доста по-крайни, те са „крадци и престъпници“, които „заслужават наказание“, включително „да ги изгонят“ от училище

или пък и тях „да ги бият“. Още една група мнения се оформя около становището, че просто не би трябвало да постъпват така, че би трябвало да спрат (12 ученици). Няколко деца смятат, че тези момчета имат комплекси, които избиват, като нагвиват със сила малките, които са слаби и беззащитни. Не липсва и по-непринудена гледна точка - изнудването е заради запълване на времето, защото се чудят какво да правят. Ако наистина е така, тогава това иначе просторно и хубаво училище има сериозен проблем. Нима скуката може да те накара да станеш насилник? Или безверието, че училището може да се промени така, че всички да се чувстват по-добре там? Сериозни въпроси, върху които си струва заедно да помислят и учители, и родители, и деца.

СОУ „Трайко Симеонов“ - гр. Шумен

Още едно училище с много активен детски правозащитен клуб. И понеже участниците са по-големи, проблемите им са малко по-различни. Интересува ги какво мислят връстниците им за стипендиите и безпричинните отсъствия. Оказва се, че няма единно мнение за стипендиите. На тях се гледа по различен начин, а близо половината от запитаните изобщо не споделят никакво мнение. Когато става дума за безпричинните отсъствия, децата веднага правят уточнението, че „такива няма“, „за всяко отсъствие си има причина“. Оказва се, че може да има неузвинени, но не и безпричинни отсъствия. Според една голяма част от връстниците ти обаче те са „лошо нещо“, затова трябва да бъдат наказвани, но съществува и мнението, че децата, които бягат, имат причина. Дали ще е, „за да се разтовари човек“, или „понякога просто се налага“, за да не те хва-

нат, че не си учил, и да не получиш ниска оценка или просто „защото не ти е интересно“ - всеки от вариантите се случва. Има и деца, които пък се веселят с бягствата от час и смятат, че това е много забавно. Някои ученици откровенно заявяват, че е най-добре отсъствия да не се пишат. И ето че пак стигаме до въпроса за скуката в училище.

ОУ „Панайот Волов“ - с. Мадара

Ако някога имаш възможност, непременно отиди до Мадара. Особено ако по принцип живееш и учиш в голям град. И да не забравиш да отидеш до училището. Там ще те посрещнат шумни и засмени деца, които не се притесняват да се забавляват. Може би затова участниците в детския клуб са толкова ентусиазирани и готови на всякакви нови приключения. Те се интересуваха какво мислят връстниците им за възможността да има фитнес зала в училище и дали детският правозащитен клуб има нужда от отделна стая. Само едно дете е споделило, че не иска фитнес зала. Останалите 49 са на обратното мнение. Що се отнася до детския клуб, масовото мнение е, че има необходимост той да получи отделна стая. Така ефективността щяла да се повиши, „ще можем да си го украсим както ние си искаме - без някой да ни се бърка“.

ВМЕСТО КРАЙ

Книжката може и да свърши, защото свършва хартията и мастилото, но ехото от детските гласове - надали. То се предава от дете на дете и става по-силно. Точно това е и задачата на тази книжка: да носи ехото в себе си и да го усилва, за да може все повече деца да узнаят и да настояват пред учителите и директорите си за участие във вземането на решенията, от които зависят. Ето че сега и ти почти я прочете. Надяваме се, че си научил нещо ново, а пък ако имаш идея как да започнеш да променяш училището си, да знаеш, че вече не си сам. Имаш нас. Имаш връстниците си, които също искат да участват наравно с учителите във всичко, което се случва в училище. Според участниците от четирите училища в проекта неприемането на различията, насилието, разрушената материална база и скуката са сред най-големите проблеми в училище, но те твърдо са решили да ги превъзмогнат. Голяма част от директорите и учителите също са разбрали нуждата от детско участие и го поощряват. В какво се изразява то, ще попиташ.

Глас

Да имаш глас, значи да можеш да повлияеш на някого за нещо. Гласът ти влияе върху решенията, които се взимат, а когато имаш влияние, можеш да бъдеш по-ясен и конкретен в нуждите и исканията си.

Социални умения

Звучи сложно, но всъщност не е. Накратко - това са уменията да говориш, дискутираш и да изслушваш. Участието ти дава възможност да се научиш на всички тези много полезни в живота неща.

Развитие

Когато участваш във вземането на решенията, които те засягат, ти на практика сътворяваш училището, за което мечтаеш, и поемаш отговорност за идеите и решенията си. В противен случай само обвиняваш някой друг за нещата, които не харесваш, но не предприемаш нищо.

Демокрация

Благодарение на участието във вземането на важни за училищния живот решения ти се подготвяш да станеш част от още по-голямо общество. Това на възрастните. В нашата страна това общество е изградено на принципа на демокрацията, което накратко означава, че уважаваме чуждото мнение, свободната мисъл и слово.

А сега е време да си кажем „чао“. Най-добре пак с един детски глас:

„Ако тази книжка повлияе и на децата, и на учителите, тогава ходенето на училище и забавлението ще станат едно и също нещо.“

